

kościelne (s. 618-620), a także doktoratów (s. 620-623) i nostryfikacji dyplomów doktora (s. 623-624) oraz habilitacji (s. 624-626).

Monografia dr Beaty Zbarachewicz stanowi kompleksowe opracowanie poświęcone studium Pisma Świętego w Akademii Teologii Katolickiej. Wpisuje się w nurt tych prac, które przedstawiają i bilansują dorobek poszczególnych środowisk naukowych. Wbrew pozorom nie bywa to częste, aczkolwiek jest bardzo potrzebne i pożyteczne. Autorka ocaliła od zapomnienia wiele osiągnięć, a jej rozprawa dostarcza szerokiego i pogłębionego rozeznania, którego wartości nie sposób przecenić. Należy mieć nadzieję, że w przyszłości studium Biblii na Wydziale Teologicznym UKSW doczeka się podobnego opracowania, które udokumentuje rozwój bibliistyki, pod który podwaliny położyły dwa pokolenia biblistów zatrudnionych w ATK.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa

Georg RATZINGER, Roger ZÖRB (Hrsg.), *Zum 90. Geburtstag FESTSCHRIFT der Gesellschaft zur Förderung christlicher Verantwortung e.V. für den Heiligen Vater em. BENEDIKT XVI. 16. April 2017, Deiningen 2017*, ss. 368.

Po otwarciu książki widzimy zdjęcie Benedykta XVI z 2011 r., następnie zdjęcia z wręczenia *Księgi Jubileuszowej* z okazji 85. urodzin w 2012 r. i *Księgi Jubileuszowej* z okazji 80. urodzin w 2007 r. oraz zdjęcie obrazu SUA SANTITÀ PAPA EM. BENEDETTO XVI autorstwa Otto-Ernsta Holthausena. Następnie mamy spis treści zapoczątkowany *Wprowadzeniem* napisanym przez R. Z ö r g a, po nim są życzenia: *Der bayerische Papst* – przekazane przez Ed. S t o i b e r a, byłego prezydenta Bawarii oraz *Grüßen Sie mir Scheyern!* – złożone przez opata M. E l l e r a OSB. „Trzon” *Księgi Jubileuszowej* stanowi 21 artykułów znakomitych autorów. W *Zakończeniu* znajdują się dane o autorach i lista osób, które przesłały gratulacje Ojcu Świętemu. W *Księdze* opublikowane są dwie kartki pocztowe: pierwsza – ze zdjęciem domu, w którym urodził się papież Benedykt XVI, druga – ze zdjęciem kościoła, w którym został ochrzczony.

Nakład *Księgi* jest limitowany, dla większości czytelników będzie ona zatem trudno dostępna, dlatego – aby mieć do niej „wgląd” – podajemy autorów i tytuły ich tekstów oraz postawione w nich tezy:

– K. Braun, *Siła znajduje się we wnętrzu naszej wiary*. Autor widzi w Benedykcie XVI nieugiętego obrońcę wiary Kościoła, podchodzącego do problemów naszych czasów z intelektualną suwerennością i wielką wewnętrzną wolnością, apelującego o to, by wszelkie aktywności i działania Kościoła były ukierunkowane na żywą wiarę, a praca duszpasterska – na cały przekaz Dobrej Nowiny.

– D. Flander OSB, M. Zátóny OSB, *Rozważanie o wierze, nadziei i miłości u Hildegardy von Bingen, doktora Kościoła*. Benedykt XVI ogłosił w 2012 r. Hildegardę z Bingen świętą i doktorem Kościoła. Tym pełnym znaczenia aktem papież „aktualizuje” osobę i przekaz św. Hildegardy na rozpoczynające się trzecie tysiąclecie.

– H.-B. Gerl-Falkovitz, *Źródła, szkoły myślenia, partnerzy rozmów. O duchowym pochodzeniu J. Ratzingera*. Wielkie encykliki papieża Benedykta o miłości i nadziei są zakorzenione w podwójnym nawróceniu Augustyna: w pokornym staniu się Jezusa – Ciałem oraz wejściem w czas i przestrzeń oraz zupełnym oddaniu się Kościołowi. Rozstrzygające dla Ratzingera jest to, „czy rozum jest przypadkowym, ubocznym produktem nie-rozumu i czy w oceanie nie-rozumu jest on ostatecznie bez znaczenia, czy raczej prawdą jest to, co stanowi fundament wiary chrześcijańskiej i jego filozofii: *In principio errat Verbum* – na początku wszystkich rzeczy jest stwórcza siła rozumu”.

– M. Graulich SDB, *Siła wiary i kultura prawna*. Kultura prawna potrzebuje oczyszczającej siły wiary, aby służyć i wspierać kształtowanie sumień w polityce, w społecznej realizacji sprawiedliwości.

– R. Haseloff, *Pojednanie i nowy początek na końcu XX wieku i na początku XXI wieku jako znak siły w wierze*. Cała Europa i poszczególne narody mogą wiele osiągnąć, jeśli się uda zachować pokój, rozwijać i ustanawiać prawo wspólnego porządku, obronić wolność jako największe dobro człowieka. Europejczycy winni ciągle pogłębiać wzajemne współzycie. Istotowe przewyciężanie tego, co niszczy wspólnotę, może dokonać się tylko z głębi i bogactwa siły wiary, umożliwiającej prawdziwe pojednanie między ludźmi.

– V. Huonder, *Modlitwa za zmarłych*. Modlitwa i dobre uczynki są naszymi znakami miłości względem zmarłych, dlatego przez nową ewangelizację trzeba wzmocnić świadomość ofiary mszy św. za zmarłych.

– W. Imkamp, *Kontekst we fragmencie. Od reformy katolicyzmu do reformy teologii*. Joseph Ratzinger już w 1955 r. widział tylko dwie drogi wiodące w przyszłość: katolicyzm i liberalizm. Katolicyzm swej ojczyzny,

Bawarii, zrozumiał w ten sposób, że wszystko, co ludzkie, pozostaje na swoim miejscu: modlitwa i zabawa, pokuta i radość, aby każdy wierzący był radosnym, ludzkim chrześcijaninem. Potrzeba jeszcze czasu, aby „usytuować” myślenie i teologię Ratzingera.

– Fr. J. Jung, *Siła wiary*. Mając w pamięci wydarzenia XX w., zwłaszcza II wojnę światową, jak i panującą powszechnie w naszych dniach sytuację religijnego pluralizmu, należy jednoznacznie powiedzieć, że dzisiaj odwołanie się do Boga w preambule konstytucji jest bardziej aktualne niż kiedy indziej. Preambuła przypomina wszystkim obywatelom o ich szczególnej odpowiedzialności, szczególnie zaś tym, którzy ją kształtują i do niej się odwołują.

– A. L a u n OSFS, *Islam*. Kto wobec tragedii uchodźców nie odczuwa żadnego współczucia, ten nie ma serca, ale ten, kto tylko ma współczucie, nie ma rozumu. Wszyscy ludzie winni otworzyć się na tragedię uchodźców, ale nie powinni otwierać się na islam. Chrześcijanie nie mogą ani ignorować, ani minimalizować różnicy między Jezusem i Mahometem. Wprost przeciwnie, winni ją dokładnie ukazywać. Nie chodzi przy tym o wskazywanie na „dobrych” i „złych” wierzących, na ludzi porządných i nieporządných, lecz o ukazywanie takich prawd w religiach, które stanowią zagrożenie dla istnienia człowieka.

– A.M. L i n d e r, *O prawie do życia w XXI wieku*. Jeśli chodzi o prawa człowieka, to chrześcijaństwo stanowi „cudowną bazę” dla pracy na rzecz ludzi w trudnych sytuacjach (wszyscy ludzie mają taką samą wartość, i to od poczęcia aż po naturalną śmierć, niezależnie od płci, wyglądu, koloru skóry, stanu i zdolności). Nasza wiara bazuje na wolnej woli. Ukazuje każdemu człowiekowi drogę do nieba. Przyznaje możliwość popełniania błędów, grzechów. Jednocześnie wskazuje na możliwość przyznania się do tego i zaśluczynienia, co daje siłę do podejmowania życia każdego dnia na nowo.

– M. L o h m a n n, *Współpracownik prawdy*. Zawołanie biskupie Ratzingera brzmi: *Cooperatores veritatis* – „Współpracownicy prawdy”. Jest to wielkie zadanie, które chrześcijanie winni sobie uświadomić: głoszenie Dobrej Nowiny nie jest niezobowiązującą wypowiedzią czy subiektywną informacją. Sformułowany na prawdzie Bożej przekaz wiary ma dla człowieka zbawienny charakter. W tym kontekście Lohmann pyta, czy dziennikarze nie tylko mogą, czy raczej muszą być współpracownikami Prawdy.

– H. M o l l, „Świetlista postać”. *Śługa Boży dr Friedrich Joseph Haass*. To niemiecki lekarz i naukowiec, nazywany przez Rosjan „Świętym z Moskwy”, za swoją ofiarną pracę dla zesłanych na Syberię. Aby zachować

w pamięci Kościoła i społeczeństwa jego świetlaną postać, w 1998 r. rozpoczął się w Kolonii jego proces beatyfikacyjny. Słowa Haassa: „Śpieszcie się czynić dobro” – do dnia dzisiejszego nie straciły swej aktualności.

– G. Müller, „*Obraz obejmującego świat Kościoła Jezusa Chrystusa*” – *Myśli do VII tomu „Pism Zebranych” Józefa Ratzingera*. W kontekście *Pism Wszystkich J. Ratzingera*, kard. G. Müller koncentruje się na tomie VII: *Zur Lehre des Konzils. Formulierung – Vermittlung – Deutung*, aby pokazać pracę J. Ratzingera na II Soborze Watykańskim, jako doradcy arcybiskupa Kolonii, kard. Fringsa, oraz członka wielu komisji, który wywarł wpływ na powstanie i postać wielu soborowych dokumentów. Ratzinger był przygotowany do podjęcia fundamentalnej problematyki soboru dotyczącej Kościoła w XX w. przez wcześniejsze prace naukowe (np. o Kościele wg św. Augustyna czy o objawienia u św. Bonawentury).

– W. Münch, *Źródła prawa – przemówienia Benedykta XVI przed Zgromadzeniem Plenarnym Organizacji Narodów Zjednoczony i przed Parlamentem Niemiec*. Autor analizuje przemówienia papieża Benedykta XVI wygłoszone podczas jego podróży duszpasterskich, szczególnie wezwania o pokój na świecie i poszanowanie godności człowieka kierowane do polityków i tych, którzy są włączeni w przemiany świata. Ratzinger widział w ruchu 1968 r. szczególne niebezpieczeństwo w tym, że: reformy mają polegać na niebezpiecznym dla Kościoła przystosowaniu do świata; teologia wyzwolenia wiedzie do upolitycznienia wiary i sakralizacji polityki. Benedykt XVI jest nie tylko znakomitym teologiem ale i wizjonerem naszych czasów w rozwiązywaniu problemów politycznych i społecznych.

– E. Nass, *Verita et Caritas. Prawnonaturalna etyka społeczna dla ekumenicznej praktyki*. W niemieckiej teologii propaguje się zaniechanie istotowego źródła poznania w etyce społecznej, dlatego autor dowodzi, dlaczego nie można zrezygnować z naturalnoprawnej systematyki w celu zachowania katolicko-teologicznego profilu, jak i ukierunkowanej praktycznie etyki społecznej.

– D. Salsch, *Siła w wierze, siła w modlitwie, vigor equitatis – Zakon Niemiecki i papieżu*. Członkowie Zakonu Niemieckiego urzeczywistniają w wierze sens krzyża w postaci działalności charytatywnej (np. w opiece nad ludźmi chorymi, starszymi, biednymi, potrzebującymi opieki). Papież jest ich najwyższym przełożonym. Autor dziękuje Ojcu Świętemu, który 30 listopada 2006 r. zatwierdził Reguły Braci Niemieckiego Domu św. Maryi w Jerozolimie.

– M. Spieker, *Ekologia człowieka*. Pontyfikaty Jana Pawła II i Benedykta XVI znaczone były zdecydowanym, bezkompromisowym stanowiskiem w obronie życia, małżeństwa i rodziny. Profetyczne wezwanie Jana Pawła II wypowiedziane 16 października 1978 r.: „Nie bójcie się!” odnosi się również do Kościoła katolickiego w Niemczech. Spieker przybliży przyzwynek Benedykta XVI do ekologii człowieka.

– F. Unger, *Next Europe® In search of ist narrative*. Czas jest bardziej niż dojrzały, aby Europa pod każdym względem uniezależniła się i spróbowała wypracować politykę kontynentalną. Siłę tego przedsięwzięcia może stanowić jedynie wiara w Europę, i to taka, która przewycięża strach i tym samym wszelkiego rodzaju trudności. Przyszłość wzrasta tylko w wierze, której tak bardzo potrzebujemy w rozpadającej się, niszczącej na naszych oczach Europie. Innymi słowy: aby Europę uratować, to trzeba w nią wierzyć.

– K. J. Wallner OCist., *Profanacja rzeczywistości sakralnej i sakralizacja rzeczywistości profanicznej*. Nie ulega wątpliwości, że sprawowanie liturgii, jako wyjście ze sfery *profanum* i wejście w sferę *sacrum* stanowi punkt centralny myśli i dzieła Josepha Ratzingera – Benedykta XVI. „On zawsze bronił sakralnego charakteru liturgii katolickiej” – tak uważa autor. W przekonaniu Benedykta XVI pierwszą służbą zakonów względem tego świata jest modlitwa i sprawowanie liturii.

– N. Wolf OSB, *Oczywistość z wiary*. Nasz horyzont poszerza się, gdy podejmujemy pytania egzystencjalne, dotyczące sensu naszego życia. Korzystamy z przemyśleń zachodnich filozofów, również i z mądrości Dalekiego Wschodu. Winniśmy przy tym wsłuchiwać się uważnie w chrześcijańską Dobrą Nowinę, ufać świadkom zmartwychwstałego Jezusa. Zaufanie staje się wiarą w głębszym sensie. Wiara w Jezusa otwiera przed człowiekiem Bożą rzeczywistość, innymi słowy – otwiera człowieka na Boga, niekończoną Tajemnicę, ponad którą – słowami Anzelma z Canterbury – nic większego nie można pomyśleć.

– U.F. Figger, *Dążenie do moralnej pewności. Kanoniści i juryści między teoretyczną bliskością i praktycznym dystansem*. Wymiana między prawnikami i kanonistami jest – trzeba to powiedzieć z przykrością – bardzo słaba. Aby ją rozwinąć i wzmocnić, winny być organizowane, ukierunkowane na nową ewangelizację, spotkania prawników na poziomie związków adwokackich i sędziowskich.

Wśród autorów zamieszczonych artykułów są kardynałowie, biskupi, opaci, wysocy przedstawiciele życia politycznego i społecznego

z niemieckiego obszaru językowego. *Księga Jubileuszowa* oddaje hołd życiu i dziełu J. Ratzingera – Benedykta XVI, skłania do głębokiego zamyślenia się nad niezwykle postacią naszych czasów.

ks. Jerzy Machnac, Wrocław

Ks. Marcin SKŁADANOWSKI, *Etyka ekumeniczna w warunkach globalizacji. Główne rysy refleksji etycznej i działalności społecznej Światowej Rady Kościołów*. Wydawnictwo KUL, Lublin 2016, ss. 221.

Problematyka ekumeniczna stała się szczególnie po II Soborze Watykańskim nośnym tematem szerokiej debaty nie tylko teologicznej, ale także w wielu innych dyscyplinach czy na polach zainteresowań. Otworzyła nową, wielką płaszczyznę spotkania uczniów Jezusa Chrystusa, a w sensie szerszym i innych ludzi. Zatem to wielkie znamię, jak należy sądzić, działania Ducha Świętego. Wskazując na Kościoły chrześcijańskie, zauważa się ich wielką różnorodność, wręcz ciągle dzielenie się i rozdrabnianie. Jednocześnie występuje specyficzny indywidualizm. Swoistą płaszczyzną spotkania wydaje się Światowa Rada Kościołów. Więcej, są jakby dziedziny refleksji i debaty, które, dodatkowo, zdają się łączyć. To m.in. pytanie o etykę ekumenizmu w warunkach globalizacji, zatem dotykane szeroko pojętej działalności społecznej.

Autor książki, ks. prof. M. Składanowski, jest wybitnym teologiem i pracownikiem Instytutu Teologii Dogmatycznej KUL. Jest autorem wielu studiów, opracowań, szkiców oraz książek, m. in. *Ekumenizm w posoborowym półwieczu: sukcesy i trudności katolickiego zaangażowania na rzecz jedności* (Lublin 2013); *Niewiele mniejszy od aniołów. Wspólne chrześcijańskie świadectwo o człowieku* (Lublin 2014); *Tożsamość wyznaniowa. Studium ekumeniczne* (Lublin 2013); *Humanizm Krzyża. Staurologia w perspektywie ludzkiego losu* (Lublin 2017).

Książkę otwiera *Przedmowa* prof. Piotra Kopca (s. 5-14). Tutaj podano także *Wykaz skrótów* (s. 15-16). Treściowo pracę otwiera *Wstęp* (s. 17-18). Całość podzielona została na trzy części, w których wyróżniono trzynaście rozdziałów o numeracji ciągłej.

Część pierwsza nosi tytuł *Etyka i ekumenizm* (s. 19-61). Autor pyta o kwestie etyczne wobec podziału chrześcijaństwa (s. 23-43). Można tu zauważyć podstawy eklezjologiczne czy nurty konserwatyzmu oraz liberalizmu